

Ostrava čeká na černou krychli

Zdeněk A. Tichý

Národní knihovna ČR

zdenek.tichy@nkp.cz

Moravskoslezská vědecká knihovna představuje mezi knihovnickými institucemi svého druhu raritu. Byla založena k 1. lednu roku 1951, její roční návštěvnost se počítá na 190 000 osob, a přece prakticky nemá a nikdy neměla své vlastní sídlo. Provizorní domov našla po svém vzniku v Ostravě v prostorách Nové radnice – jenže původně slibovaných deset let se protáhlo na více než půl století. V poslední době se nicméně zdá, že by se ostravští knihovníci a čtenáři konečně mohli důstojného sídla dočkat. Našlo se místo, kde by se měla nová knihovna postavit, a k dispozici je i vítězný projekt z architektonické soutěže. Zbývá tedy již jen „maličkost“ – zajistit financování novostavby.

S chronickým nedostatkem místa se Moravskoslezská vědecká knihovna potýká již desítky let. Částečné ulehčení přinesl v minulosti například zábor sklepů a částečně přízemí Nové radnice, knihovna získala k dispozici malou vilku ve čtvrti Mariánské Hory a v roce 1982 se postavil depozitář v Ostravě-Přívoze. Jenže to všechno znamenalo pouze dočasné vylepšování provizoria. V létě 1995 usedla do ředitelského křesla Lea Prchalová a pustila se do boje o radikální změnu.

„Zvažovali jsme několik nabídek budov, jejich rekonstrukce by ale nepřinesla komplexní a dlouhodobé řešení,“ připomíná ředitelka některé zvažované varianty. „Šlo například o starý výstavní pavilón na Černé louce či o městský kulturní dům. Limitem byla v těchto případech kombinace finančních možností a technických parametrů stávajících budov. V roce 1999 se konečně zdálo, že dostavbou administrativního, společenského a kulturního centra bude možno získat vhodný objekt, respektive jeho podstatnou část. Knihovna nechala zpracovat studii, její další rozpracování však bylo opět z finančních důvodů zastaveno.“

Některým knihovnám paradoxně pomohly v devadesátých letech restituce – po odevzdání budov původním majitelům byla cesta k financím na výstavbu ze státního rozpočtu přeci jen výrazně snazší. Ovšem, jak připomíná Lea Prchalová, Ostrava mohla argumentovat „pouze“ funkčně nevyhovujícími, zcela nedostatečnými a nedůstojnými prostory. Co se ale tehdy jevilo jako nepřízeň osudu, to vypadá dnes jako jeden z pozitivních kroků, jež měly posléze dospět až ke smělým plánům na moderní novostavbu.

Výstavba knihovny jako priorita

Ten, kdo nezná zázemí ostravské knihovny, zdaleka netuší, s kolika problémy se její personál musí denně potýkat. „Sklady zřízené v suterénu radniční budovy jsou poznamenány vysokou vlhkostí, takže musíme permanentně užívat vysoušeče,“ poznamenává ředitelka. „Suterénní prostory skladů jsou velmi problematické rovněž z hlediska bezpečnosti práce – skladníci jsou nuceni pohybovat se většinu pracovní doby v předklonu kvůli sníženému potrubí vodovodního řádu a v nevětratelných prostorách.“ Většina knihovních fondů je uložena ve skladištích mimo Novou radnici, což kromě komplikací pro samotný provoz knihovny přináší i výrazně vyšší náklady. Nemluvě o tom, že kapacita všech skladů knihovního fondu již je skoro vyčerpána.

Instituce formátu Moravskoslezské vědecké knihovny nemá překvapivě ani odpovídající zázemí pro uživatele – k dispozici je zde nyní pouze jedna všeobecná studovna se čtyřiceti místy a malá studovna firemní literatury, která je současně i půjčovnou. V bibliografickém oddělení se sice podařilo vybudovat multimediální studovnu, avšak miniaturní, s pouhými osmi místy. „Knihovní fond nelze z prostorových důvodů zpřístupňovat ve volném výběru,“ pokračuje ředitelka v popisu problémů, s nimiž se knihovníci a čtenáři denodenně potýkají. „Vyhovující nejsou ani prostory šatny, zaměstnanci pracují ve stísněných podmínkách – část pracovišť byla dokonce vybudována z bývalých úzkých průchozích chodeb. A ve výčtu nedostatků by bylo možno pokračovat například popisem stavu elektrických rozvodů.“ Neúnosný – a kulturní instituce nedůstojný – je i fakt, že má veřejnost v knihovně nyní k dispozici jediné sociální zařízení a další není možné ve stávajících prostorách zřídit.

V roce 2001 změnila Moravskoslezská vědecká knihovna zřizovatele a prostorovou krizi s ní začalo řešit vedení Moravskoslezského kraje. „Za průlomový moment považují prosazení výstavby knihovny mezi priority rozvojového programu kraje, který byl schválen zastupitelstvem v závěru roku 2001,“ míní Lea Prchalová. Poslaneckou iniciativou se sice podařilo získat čtyři miliony korun na architektonickou soutěž, ale na financování samotného projektu v roce 2002 chybělo v rozpočtovém výboru několik hlasů; návrh se nepodařilo prosadit ani při zasedání sněmovny. Po dalších peripetiích se v roce 2004 uskutečnila veřejná soutěž o návrh na zpracování urbanistického, architektonického, technického a provozního řešení novostavby. Stále se však nedařilo najít cestu k finančním zdrojům ve státním rozpočtu – nevyšla ani poslanecká iniciativa v roce 2005.

Knihovna krajská – knihovna vědecká

A jak v Ostravě během příprav soutěže postupovali? Na co se soustředili a čeho se chtěli vyvarovat? „Na začátku příprav jsme se pokusili promítnout funkce knihovny do plánovaného prostoru a určit kapacitu knihovního fondu i návštěvníků,“ rekapituje genezi projektu Lea Prchalová. „Zadání znělo zcela srozumitelně, jeho složitost však postupně vyplouvala na povrch. Role knihovny se v posledních letech velmi změnila. Jsme knihovnou krajskou i knihovnou vědeckou. Z vědeckosti v našem

názvu plyne povinnost realizovat služby k naplňování informačních potřeb pro účely výzkumu, zaměstnání, studia. Z krajské funkce se dle mého názoru předpokládá, že zpřístupníme (ať již přímo nebo zprostředkovaně) relativně veškeré publikované informační prameny, které potřebují občané a návštěvníci našeho kraje. Krajská knihovna je samozřejmě též garantem za trvalé uchovávání, bibliografické zpracovávání a zpřístupňování dokumentů publikovaných v Moravskoslezském kraji, garantem regionálních funkcí knihoven v kraji, organizátorem vzdělávacích akcí pro pracovníky knihoven a informačních pracovišť a prostorem k celoživotnímu vzdělávání občanů. Zda jsme odhadli užívání knihovny správně, posoudí až budoucí návštěvníci.“

A tady je výběr z problémových okruhů, na které se při koncipování budoucí knihovny kladl největší důraz:

- rozdělení prostoru s ohledem na pohyb návštěvníků, fondu, knihovníků – snaha o minimalizaci křížení pohybu fondu a návštěvníků,
- ochrana knihovního fondu i vybavení knihovny (průmyslové kamery, fond bude zabezpečen el. magnetickými páskami),
- pojetí kontrolního bodu ve smyslu, zda knihovnu vyjma kanceláří a uzavřeného skladu zcela otevřít veřejnosti nebo ponechat pro registrované návštěvníky, zatím zvítězila varianta s registrací požadovanou do 2. a dalších podlaží,
- dostatečná kapacita skladu knihovního fondu,
- dostatečná kapacita výtahů, užití Teleliftu či přepravníků s třídičkou pro usnadnění manipulace s fondem (později tento požadavek narazil na parametry budovy),
- volný výběr (rozsah byl stanoven na přírůstek posledních 10 let),
- flexibilita studoven (rovněž tento požadavek později narazil na parametry budovy),
- flexibilita ustavení nábytku a výpočetní techniky (další z požadavků, který se střetl s parametry budovy),
- dostatečné sociální zařízení pro návštěvníky a zázemí pro zaměstnance (následoval tvrdý boj při přípravě projektu).

Schrána vědění

Pro novostavbu knihovny byla vybrána lokalita na ulici 28. října – proti Domu kultury města Ostravy. Nachází se nedaleko centra města, blízko vlakového i autobusového nádraží, navíc na trase studentů mezi univerzitou a kolejemi. Pozemek je mírně vyvýšený a hladina spodních vod umožňuje, aby v budově byla i dvě suterénní podlaží.

Do soutěže bylo přihlášeno 43 návrhů, ale dvanáct z nich porota nehodnotila; byla u nich totiž porušena anonymita. nebo jejich autoři nesplnili některé závazné ukazatele stavebního programu – například minimální plochy skladů knihovního fondu, půjčovny dokumentů ze skladu, volného výběru publikací, vestibulu a výstavního prostoru. Porota nakonec udělila první a třetí cenu, ale druhou vynechala, aby tak zvýdihla kvalitu vítězného projektu. Budoucí sídlo Moravskoslezské vědecké knihovny

Vítězný návrh novostavby Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě: Akad. arch. Ladislav Kuba a Ing. M. A. Tomáš Pilař; spoluautoři Lukrécia Lachmanová a Jan Kratochvíl.

Foto: MSVK

má podobu černé krychle a navrhli ho akad. arch. Ladislav Kuba a Ing. M. A. Tomáš Pilař spolu s Lukrécieí Lachmanovou a Janem Kratochvílem.

„Na soutěžní návrhy jsem se pochopitelně nesmírně těšila, ale přiznám se, že při prvním shlédnutí návrhů jsem svého favorita nenašla a byla jsem dosti rozčarována,“ ohlíží se za soutěží ředitelka knihovny. „Pak následovala fáze střízlivého posuzování a postupné eliminace návrhů. Černá krychle je nepochybně návrhem zvláštním, který se bude v dané lokalitě vyjímat. Zrcadlení knihovny na vodní hladině působí velmi elegantně.“

A co by měla novostavba uživatelům přinést kromě estetického zážitku? „Knihovna nabídne volný výběr v rozsahu cca 150 000 knihovních jednotek, zlepšení komfortu při vypůjčování a vracení dokumentů, a to díky plánovaným výpůjčním automatům, centrální vracírně v přízemí knihovny, díky umístění veškerého fondu v budově i možnosti vracet literaturu také po zavření knihovny,“ vypočítává Lea Prchalová. „Přibudou studijní místa i místa k odpočinku včetně malé kavárničky s pohledem do výstavního prostoru či na vodní plochu s vodotryskem. Je vyprojektována školící místnost pro 30 osob, konferenční sál pro 100 osob s mobilním vybavením a informační kiosky pro širokou veřejnost hned u vstupu do budovy, z nichž dva budou trvale přístupné zvenčí. Novinkou by měli být také informační pracovníci pohybující se ve studovnách podle potřeb uživatelů.“ Stavební program byl nastaven tak, že by kapacita knihovního fondu nové budovy měla vystačit na dalších 50 let.

A jak vidí budoucí knihovnu samotní autoři vítězného návrhu? „Tématem naší úvahy bylo, zda má objekt knihovny svou hmotou vymezovat budoucí náměstí, nebo zda se má nacházet v jeho středu,“ píše mj. v komentáři ke svému projektu. „Po zvážení všech prostorových vazeb a vzhledem k významu stavby jsme se rozhodli pro koncepci solitérního objektu. Vztah k okolí, které je tvořeno poněkud nesourodou zástavbou, nás vedl ke koncepci elementárního objektu ve tvaru mírně převýšené krychle – věže, kde výrazové prostředky uplatněné v exteriéru stavby jsou vědomě minimalizovány. Přesná forma budovy oproštěná od klasického architektonického tvarosloví dodává instituci knihovny vážnosti, která je v daném prostředí nutností. Objekt knihovny chápeme jako pevnou schránu vědění společnosti. Monumentální tvar vytváří dojem nadčasovosti a solidnosti – porézní plášť naopak symbolizuje otevřenost instituce.“ Budovu knihovny by měla obklopit vodní plocha, která tak dotvoří přívětivý pocit při vnímání náměstí. „Měkká plocha vodní hladiny kontrastuje s přísnými hranami knihovny a činí náměstí pro občany atraktivnějším. Vodotrysky ve vodní ploše přispívají k plasticitě náměstí, jejich dynamika oživuje celkovou atmosféru. Vodní plocha navíc v létě příznivě ovlivní klima v blízkosti stavby i v budově samé.“ Pro zimní období se ovšem počítá s vypuštěním vody a vznikne tak dlážděný, chodcům volně přístupný prostor náměstí.

V současné době je již dokončena projektová dokumentace na novou budovu Moravskoslezské vědecké knihovny a stavební povolení nabylo právní moci. Stále ovšem ještě scházejí nemalé peníze – rozpočet novostavby je totiž zhruba 1,1 miliardy korun. „Připravujeme projekt získání financí z regionálního operačního programu, tj. z evropských fondů,“ dodává ředitelka ostravské knihovny. „V kladném případě se předpokládá zahájení stavby na jaře roku 2008 a otevření knihovny v roce 2010.“

Výběr ze soutěžních projektů na návrh novostavby Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě

Soutěž se uskutečnila v roce 2004 a své návrhy do ní přihlásilo 43 architektů a architektonických týmů, z nichž porota věcně nehodnotila 12 návrhů. Porota rozhodla o neudělení druhé ceny, jelikož kvalita návrhu vítězného byla vyhodnocena jako výrazně vyšší než kvalita dalších dvou oceněných. Dvěma dalším návrhům pak byla přiznána odměna.

3. cena: Ing. arch. Tomáš Havlíček a Ing. arch. Vítězslav Nový (Brno)

Foto: MSVK

3. cena: Mgr. Ing. arch. Wieslav Kubica (Třinec), Ing. arch. Daniel Piecuch (Český Těšín), Ing. Michal Pokorný (Praha) a Ing. arch. Luděk Šamšula (Olomouc)

Foto: MSVK

Odměněný návrh: Vyšehrad ateliér – Jiří Smolík, Zdeněk Rychtařík, Milena Kubiszová a Martin Šafránek; spolupráce Jakub Maršík a Pavel Marek (Praha)

Foto: MSVK

Odměněný návrh: Ing. arch. Pavel Rada, Ing. arch. Milan Rak, Ing. arch. Alexandr Skalický, Ing. arch. Iveta Raková a Ing. arch. Libor Rydlo; spolupráce Bc. Alena Režná, Bc. Jiří Vokřál a Ing. arch. Jaroslav Škopán; konzultant Ing. Lenka Němcová; vizualizace Jan Rybář (Brno)

Foto: MSVK

Mgr. A. Milan Haki (Praha), Mgr. A. Luboš Zemen (České Budějovice), Ing. arch. Jan Drahozal (Praha), Ing. arch. Pavel Mikulenka (Praha), Ing. arch. Radek Janošik (České Budějovice) a Ing. arch. Eva Zemenová (České Budějovice)

Foto: MSVK

Autorský tým AID spol. s.r.o. – Ing. arch. Igor Dřevíkovský, Ing. arch. Mária Hanzalovičová a Jan Dřevíkovský (Praha)

Foto: MSVK

Onex spol. s.r.o. – Petr Benedikt (Praha), David Belko (Prostějov), Tomáš Adámek (Praha), Milena Lengálová (Zlín), Jakub Sedmík (Praha)
Foto: MSVK

Michal Pešák (Praha), Jiří Dostál (Dolní Rožínka), Rudolf Grimm (Žďár nad Sázavou) a Martin Belica (Praha)
Foto: MSVK

Buš building workshop s.r.o. (Praha) – Ing. arch. Karel Buš (Valašské Meziříčí), spolupráce Ing. Pavel Buš, Ing. arch. Martin Řežábek, Břetislav Horák a Filip Zelenka
Foto: MSVK

Technoprojekt Ostrava – Ing. arch. Jiří Hájek, autoři Miroslav Šilhavý a Ing. arch. Jiří Hájek (Ostrava)
Foto: MSVK

Bílek Associates s.r.o. – Ing. arch. Marcela Bílková (Praha), spoluautoři Ing. arch. Petr Bílek (Praha), Ing. arch. Zdeněk Janeček (Praha), Ing. Karolina Ailová (Praha) a Ing. arch. David Zdražil (Hrušovany nad Jevišovkou); vizualizace Ing. arch. Dana Matějková (Praha)
Foto: MSVK

